

ВЪВЕДЕНИЕ

В „СТАНДАРТИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ”

I. ЦЕЛИ, КОИТО ПРЕСЛЕДВАТ НАСТОЯЩИТЕ СТАНДАРТИ

Настоящата разработка има за цел да:

Гарантира високо качество на дейността на психолозите в процеса на обществената им практика с хора – да пази обществения интерес, като изработи и утвърди високи професионални стандарти;

Да предотврати случаите на изпълнение на психологически дейности от хора с непсихологическа квалификация;

Да регулира дейността в сферата на частната практика по отношение на квалификация, отговорност, защита интересите и на клиентите, и на психолозите.

Да въведе подходящи диференцирани стандарти за добро изпълнение, съобразени с спецификата на изпълняваната психологическа дейност;

Да интерпретира, да адаптира и допълни някои административно спуснати законови положения с изискванията на ефективната психологическа практика в конкретната област (например магистър без бакалавърска степен се оказва сериозна пречка за изпълнение на някои психологически дейности, което изисква допълваща регламентация при наемането на психолози на работа в съответните институции);

Да бъде в помощ и партниращ коректив при изготвянето на задължителни държавни и ведомствени документи за работата на отделни психологически сектори.

II. ЗАКОНСЪОБРАЗНОСТТА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СТАНДАРТИ

Въпросът за компетенциите и свързани с тях стандарти за изпълнение на трудовите дейности е основен при оценката, подбора, квалификацията и преквалификацията на кадрите във всяка една област на заетост. Те са основен фактор при определяне съдържанието и равнището на обучението.

В рамките на изпълнявания от Българската стопанска камара (БСК) проект по ОП „Развитие на човешките ресурси“ обект на разработване на компетентностни рамки (професионални стандарти) са 600 длъжности за 50 професии и специалности.¹ Почти половината (47%) от обхванатите стандарти са в областта на техническите науки, 28% са в сферата на природните науки, математиката и информатиката, 18% - стопански и правни науки, **5% - хуманитарни науки** и 2% - сигурност и отбрана. Очевидно е изоставането на хуманитаристиката по отношение разработването на стандарти за изпълнение.

Създаването и въвеждането на професионални стандарти осигурява надеждна информационна основа за развитие на политиката на пазара на труда, професионалното образование и обучение а така също, и формират обективна основа на професионалното ориентиране.

В тази връзка на национално равнище БСК предлага да бъде приет Закон за професионалните стандарти в заетостта (ЗПСЗ).

---

¹ <https://www.bia-bg.com/news/view/14494/>

Стандартите за придобиване на квалификация по професии предоставят необходимата информация във връзка с:

- оценка на компетентността на кадрите и обучение;
- подбор и наемане на служители;
- планиране на индивидуалната кариера;
- планиране на развитието на човешките ресурси в организациите;
- разработване на учебни планове и програми;
- разработване на предложения за промени в съдържанието на обучението.

Законовото въвеждане на професионалните стандарти следва да започнем с промяна на мисленето, с осъзнаване значението им за качеството на изпълняваната дейност и контрола върху това качество². Всеки – „от кандидатстващ за работа до работодател ще може да влезе в него и да провери къде точно е неговото ниво, за каква позиция ще му стигне, какво трябва да развива, за да се класира за мястото, което иска... и съответно – този кандидат ще ми върши ли работата, от която се нуждаем или да го обуча в съответно направление, ако толкова много съм харесал уменията му като цяло... – точно тогава ще съзрем огромната яма, отворена между образование и реална пазарна нужда”³.

III. ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛОЖЕНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СТАНДАРТИ

Настоящите „Стандарти за изпълнение на психологическите дейности” са задължителни за всички членове на Дружеството на психолозите в Република България, вписани в Регистъра на психолозите.

The Institute of Internal Auditors⁴ разработва принципите и правилата за използване на стандартите като регулиращ инструмент в управлението качеството на изпълнението на трудовите дейности. Стандартите и Етичния кодекс обхващат всички задължителни елементи на Международните професионални практики на вътрешен одит;

Стандартите включват две основни категории:

Присъщи на дейността стандарти – свързани с естеството на дейността (технологичните изисквания при осъществяване на трудовия процес). Именно това обстоятелство налага различни, диференцирани стандарти при изпълнение на психологически дейност в различни психологически практики. То предполага и различна, специфична подготовка на кадрите.

Стандарти за изпълнение на работата – отразяващи общите условия, необходими за изпълнение на дейността (междучелностни отношения, етичен кодекс, отговорности и пр.). Те също се налага да са диференцирани според естеството на упражняваната психологическа дейност – например стандартите за предоставяне на информация за клиента на съдебния състав при съдебна експертиза и изискването за пълна дискретност в психотерапията.

В случаите, когато стандартите съжителстват с други нормативни актове:

---

² Е. Костова - <http://f2ftv.net/2012/12/02/%D0%B1%D1%81%D0%BA-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D1%82/>

³ Пак там.

⁴ https://www.iiabg.org/files/IPPF/IPPF_Standards_2017%20BG.pdf

- ако стандартите се използват заедно с изисквания издадени от други органи и институции, то стандартите се съобразяват с тези изисквания;
- ако съществува противоречие между стандартите и тези изисквания, то вътрешният одит спазва задължително стандартите и прилага и другите изисквания, ако те са по-рестриктивни.

Самият процес на прилагане на стандартите също се провежда при спазване на стандартни изисквания. В психологическата дейност това засяга две практики – **регистрацията на психолога в конкретна секция и контрола при упражняване на конкретна психологическа дейност.**

1. Регистрацията на психолога в конкретна секция изисква:

- наличието на добре разработена система от компетентности за изпълнение на дейността в дадената психологическа сфера и стандарти за изпълнение;
- наличие на регистрируеми показатели и критерии за равнище на изпълнението и прозрачност при тяхното приложение;
- компетентност, професионализъм и отговорност при оценяването на психологическата дейност по отношение на стандартите;
- обективност и независимост на оценката за изпълнение на психологическата дейност, която да се гарантира с екипност в оценката на Секционните комисии;
- позитивно мислене и консултативност при използване на преценката за покриване на стандартите от индивида за целите на качеството на психологическата дейност и развитието на кадрите.

2. Контрол при упражняване на конкретна психологическа дейност.

При отклонение от стандарта в трудовото поведение на психолога, чиято квалификация не отговаря на изискванията на Секционните стандарти се предприема:

- пренасочване в друга Секция, чиито стандарти отговарят на квалификацията на правоспособния специалист;
- прекатегоризация в същата Секция, но на по-ниска квалификационно равнище, ако се предвижда такова в Секционните стандарти;

Когато при нарушаване на стандартите е нанесена вреда или съществува опасност от нанасяне на такава съответните управленски противодействия могат да се изразяват в дисциплинарни мерки, предвидени в Устава на ДПРБ:

„Чл. 32. (1) Психолозите носят дисциплинарна отговорност за виновно неизпълнение на задълженията, произтичащи от законите в Република България, устава, стандартите за изпълнение на психологически дейности и Етичния кодекс на психолога.

(2) За всяко нарушение по ал. 1 на нарушителя се налагат следните дисциплинарни наказания:

1. забележка;
2. глоба в размер от 200 до 2000 лв., а при повторно нарушение - от 500 до 5000 лв.;
3. лишаване от правото на участие в органите на Дружеството на психолозите в Република България за срок до 5 години;
4. заличаване от регистъра на правоспособните психолози за срок от 3 месеца до 2 години.

(3) Дисциплинарните наказания се налагат, като се вземат предвид формата на вината, накърнените интереси, причините и условията, довели до извършване на нарушението, и други смекчаващи или отегчаващи обстоятелства.⁵

Резолютивен орган по отношение на предложените от Секционните комисии мерки при неспазване на стандартите е Управителния съвет.

Съобразно Устава на ДПРБ оперативен орган при определяне и прилагане на стандартите са Секционните комисии, съвместно с Етичната. Предложените от Секционните комисии стандарти влизат в сила след гласуването и приемането им от Общото събрание на Дружеството.

IV. ДИНАМИЧНА СТАТУТ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СТАНДАРТИ

Стандартите не са консервативни константи, дефинирани веднъж завинаги. Макар че на тях се гледа като на трайни детерминанти на качеството на професионалната психологическа дейност, те следва да се съобразяват с измененията, които могат да настъпят по еволюционен или революционен път в професията:

- на първо място това са измененията, които могат да настъпят в психологическата теория и практика;
- появяват се нови методологически подходи и методически средства, които изискват друга квалификация и други стандарти за осъществяване на качествена психологическа дейност;
- измененията на пазара на труда също могат в различни моменти да предявяват различни изисквания към подготовката и равнището на психологическите кадри;.
- и т. н.

Това налага периодично преразглеждане на стандартите за изпълнение на психологическата професия и актуалното им обновяване.

Динамичният характер на стандартите се проявява и по отношение на конкретния индивид във връзка с неговото професионално развитие и израстване. В различни моменти от жизнения цикъл на професията – навлизане, разцвет, отегляне – той може да отговаря в различна степен на стандартите. Подготовката и изпълнението му може да отговаря на стандартите на повече от една Секция и с времето да покрива все повече от тях. Това е свързано както с неговото хоризонтално (квалификационно) развитие, така и с вертикалното му – длъжностно израстване.

В настоящия момент в Устава на Дружеството са дефинирани **шест различни Секции**, обособени на принципа на сходство на стандартите при упражняване на съответните дейности:
„Чл. 23 (10)

---

⁵ Проектоустав на ДПРБ. <http://psychology-bg.org/%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%be%d1%83%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%b2-%d0%bd%d0%b0-%d0%b4%d0%bf%d1%80%d0%b1-2020-%d0%b3/>

1. Секция „Обща психология“: Психолог (включва всички споменати в другите Секции професионални направления на дипломираните и правоспособни психолози), Експериментална психология, Личностна психология, Когнитивна психология и др.
  2. Секция „Психология на развитието“: Детски психолог, Психолог в сферата на образованието – училищен психолог, включително психолог, работещ с деца със СОП и др.
  3. Секция „Клинична, здравна, консултативна психология и психотерапия“: Клиничен психолог, Здравен психолог, Специална психология, Консултативен психолог, Психолог с психотерапевтична квалификация.
  4. Секция „Криминална и юридическа психология“: Юридически психолог, Психолог-пенитенциарен профил, Психолог в сферата на обществената безопасност и др.
  5. Секция „Социална психология“: Социален, Политически, Етно-психолог и др.
  6. Секция „Трудова и организационна психология“: Трудов и организационен психолог, Транспортен психолог, Спортен психолог, Военен психолог и др.
- (11) С решение на Общото събрание горният списък от професионални направления може да бъде изменян, допълван или редуциран, следвайки развитието на психологическата теория и практика.”